

Het stel- onderwijs kan de deur uit...

Met webquests samenhang
in taal en zaakvakken

Waarom geven we eigenlijk taalonderwijs op basisscholen? Het antwoord is natuurlijk gemakkelijk. Taal hebben we niet alleen nodig om met elkaar te communiceren, maar ook om in de meest ruime zin van het woord meer te weten te komen over van alles. De taalaspecten die in methodes worden onderscheiden, hebben betrekking op mondeling en schriftelijk taalgebruik, uitgesplitst naar begrijpend kijken, begrijpend lezen, begrijpend luisteren, stellen, spreken en woordenschat.

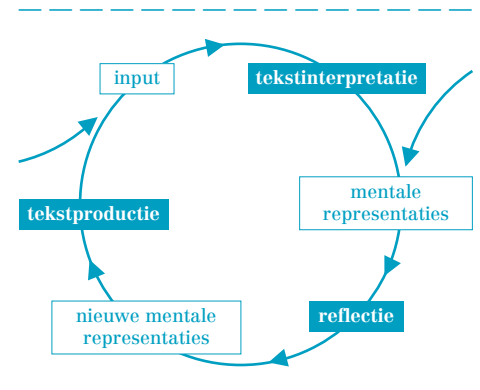
Auteur: Joost van Berkel

Dit alles is bedoeld om de kennisconstructie te verbeteren. Vaak gebeurt dit aan de hand van specifieke thema's, die aansluiten bij de belevingswereld van kinderen. Anderzijds komen kinderen ook veel meer te weten over allerlei onderwerpen dankzij zaakvakmethodes (geschiedenis, aardrijkskunde, natuur, biologie en techniek), die uiteraard ook voor een groot deel gaan over onderwerpen die van belang zijn voor het dagelijks leven van kinderen. Wat zou het toch mooi zijn als we taal en zaakvakken in samenhang met elkaar kunnen brengen en houden. En nog mooier zou het zijn als we daarbij multimedia optimaal zouden kunnen inzetten. De webquests (of webkwesities) lijken een prachtig middel om de inhouden van taal en zaakvakken aan elkaar te koppelen. In dit artikel is gekozen voor het onderdeel stellen (schrijven) waarbij functionaliteit uitgangspunt is. Doel is om op de goede momenten de leerlingen van de juiste instructie en toelichting te voorzien, zodat het onderdeel stellen uit de taalmethode kan worden overgeslagen.

Inzichten in schrijfonderwijs

Bij het werken aan een webquest verrichten de leerlingen veel schrijfactiviteiten. Het is daarom zinvol om te kijken wat over schrijven vanuit de literatuur bekend is.

Flower en Hayes hebben in de jaren tachtig een model ontwikkeld voor het begrijpen van de schrijfvaardigheid als proces. Plannen, schrijven en reviseren zijn de essentiële activiteiten tijdens het schrijven. Als het schrijfproces in de webquests opzet geïntegreerd wordt, zullen in de verschillende stappen dus al deze aspecten aandacht moeten krijgen. Kouwenberg & Hoogeveen (2007) hebben deze fasen bij hun schrijf-aanpak gecompleteerd met interactie tussen leraar en leerling door middel van hulp bij het schrijven, het bespreken van teksten en het verzorgen en publiceren van teksten. Voor de leerling-schrijver gaat het om oriëntatie op het onderwerp en de opdracht, het schrijven van de tekst en het reflecteren op de tekst. Deze activiteiten vinden plaats in een cyclisch proces.

Figuur 2: Cyclisch proces, Flower en Hayes (1996)

Flower & Hayes zeggen over het proces van plannen, formuleren en reviseren: “Bij het herhaaldelijk doorlopen van deze cyclus kan de schrijver zijn inzicht in het onderwerp verdiepen. Het is dit principe dat ten grondslag ligt aan de gedachte dat schrijven kan worden ingezet als leermiddel (writing to learn): tussentijdse schrijfproducten kunnen aan hernieuwde reflectie worden onderworpen”. Bonset en Hoogeveen (2007) vullen aan: “Herlezen, evalueren en herschrijven vindt vooral plaats halverwege en op het eind van het schrijfproces. Echter, evalueren en herschrijven komt bij deze schrijvers relatief weinig voor. Er zijn grote verschillen in de mate waarin de tekst herlezen wordt. Herlezen van de tekst heeft een positieve invloed op tekstkwaliteit, afhankelijk van het moment waarop en van de taak. Daarbij moet worden opgemerkt dat herlezen verschillende functies kan vervullen (ten behoeve van revisie of ideeën genereren).”

Tomesen & van Kleef (2005) en Pompert (2004) geven de fasen aan die kinderen doorlopen. In die fasen komt mijns inziens de integratie van de hierboven genoemde modellen tot uiting. Zij presenteren deze binnen de fasen voor, tijdens en na. Hierbij moet aangetekend worden, dat er sprake is van een cyclisch proces.

Taakomgeving (extern)			
Schrijfopdracht:		Tekst:	
— onderwerp		— Tot dusver	
— doel		geproduceerde tekst	
— publiek			
— tekstkenmerken			
Lange termijngeheugen (intern)			
— voorkennis (van onderwerp, doel, publiek, tekstkenmerken)	Planning:	Formuleren:	Revisie:
— verworven vaardigheden	— doel stellen	— Spreken	— Lezen
	— oproepen	— Schrijven	— Herschrijven
	(voorkennis en vaardigheden)		
	— ordenen		
Monitor of aandachtverdelers (intern)			

Figuur 1: De stappen bij schrijven, Flower en Hayes (1996)

Het stramien van een webquest

Een webquest is een onderzoeksgerichte activiteit, waarbij kinderen door middel van vragen en procesgerichte opdrachten kennis verwerven over onderwerpen die in onderwijs aan bod gesteld worden. De volgende onderdelen zijn voorwaarde om een webquest te mogen heten:

1. Inleiding en context

De leerling wordt nieuwsgierig gemaakt naar het onderwerp. Dat kan gebeuren door een verhaal, maar ook door foto's, films en bijvoorbeeld krantenartikelen.

2. Opdracht

De opdracht moet interessant en uitvoerbaar zijn. In dit artikel gaan we uit van een stelopdracht, uiteraard gekoppeld aan kenmerk a (de inleiding en de context).

3. Beschrijving van de handelingen/werkwijze

De stappen die door de leerlingen moeten worden ondernomen, worden beschreven, zodat zij hierop altijd kunnen terugrijpen en er later ook op kunnen reflecteren.

4. Bronnen

Een aantal logische bronnen voor het uitvoeren van de opdracht is aangegeven. Het kan om boeken, foto's, websites, films en artikelen gaan.

5. Informatie over beoordeling

De leerling weet voordat hij of zij aan de opdracht begint waarop de opdracht wordt beoordeeld, zodat hierover geen verkeerde verwachtingen kunnen ontstaan.

6. Afsluiting/afronding

Aangegeven wordt wanneer de webquest wordt afgerond en hoe de reflectie plaatsvindt. Als onderdeel van de webquest zijn normaliter voor de leraar praktische tips toegevoegd.

Fase	Schrijfstrategieën
<i>Vooraf</i>	<ul style="list-style-type: none"> Nadenken, op verhaal komen Schrijfdoel bepalen Onderwerp vaststellen Woorden en ideeën verzamelen voor de inhoud Schrijfplan maken
<i>Tijdens</i>	<ul style="list-style-type: none"> Schrijfplan verder uitwerken Van woordveld naar gedachten
<i>Na</i>	<ul style="list-style-type: none"> Reviseren: inhoud, opbouw, stijl, formele aspecten Definitieve tekst Presentatie Interactie schrijver/publiek

Figuur 3: Tomesen & van Kleef (2005) en Pompert (2004)

Bij het maken van een webquest is er bij de verschillende onderdelen van de webquest aandacht nodig voor het schrijven als cyclisch proces, en ook voor de rol die de leraar heeft. De instructie van de leraar zal gericht moeten zijn op de schrijfstrategieën, die kinderen zich eigen leren maken.

Praktische uitwerking van effectief schrijfonderwijs in webquestonderdelen

1. Inleiding en context

Elke webquest start met een inleiding of aanleiding. Hier zitten nog geen specifieke schrijfaspecten in. Wel komen andere taalaspecten aan de orde als begrijpend luisteren, begrijpend kijken en woordenschat. Normaliter lezen de leerlingen de inleiding van de webquest. Als stap in het schrijfproces is verken- nen van het thema van belang, aange-

zien kinderen daarbij zowel hun eigen voorkennis kunnen activeren en gebruik kunnen maken van andermans know-how. Een van de bruikbare activiteiten uit taalmethodes is gezamenlijk een woordweb maken.

2. Opdracht

De opdracht wordt gekoppeld aan de doelen van schrijfonderwijs en de schrijfproducten die daar een resultaat van zijn. In taalmethodes gaat het meestal om het schrijven van een verhaal, een informatietekst, een rijmpje. Het kan echter ook gaan om opdrachten waarbij meer functionele teksten geschreven worden, zoals een reclamefolder, een brochure, een poster of een e-mail. Belangrijk is dat het voor de kinderen duidelijk is, wat voor tekst ze moeten schrijven, wat het doel is van de tekst en voor wie ze de tekst schrijven (voor welk publiek).

3. Informatiebronnen

Binnen het werken met webquests is het bestuderen van bronnen een belangrijke fase. Tijdens deze fase verzamelen leerlingen ideeën en wordt het schrijfplan gemaakt. In de webquests vindt voorgestructureerde verwijzing plaats naar bronnen die geraadpleegd kunnen worden. Veelal zijn het andere websites, maar het kunnen ook boeken zijn. Voor de leraar geldt dat hij specifieke instructie geeft: hoe kunnen leerlingen selecteren uit de veelheid aan bronnen en hoe kan het schrijfplan eruitzien. Om dit samen met leerlingen te kunnen bespreken, kan de leraar nieuwe media, zoals het digibord, gebruiken.

4. Beschrijving van de handelingen / werkwijze

In een webquest wordt altijd aangegeven welke stappen kinderen moeten zetten. Bij deze stappen kan een goede koppeling gelegd worden met de schrijffasen en schrijfstrategieën die eerder besproken zijn. Enerzijds gaat het om het verder uitwerken van het schrijfplan, anderzijds om het reviseren van het product. In dit onderdeel is er ruimte om kinderen al of niet samen te laten werken en kindgerichte instructie te geven. Voor de leraar kunnen in deze fase de hierboven genoemde strategieën van Tomesen & van Kleef (2005) en Pompert (2004) een hulpmiddel zijn.

Tijdens het schrijven gaat het om het omzetten van gedachten naar zinnen, van zinnen naar fragmenten en van zinsfragmenten naar tekstopbouw. Belangrijke aandachtspunten zijn steeds het vasthouden van de centrale gedachte en het bewaken van de samenhang. Bij de revisie van teksten zijn inhoud, opbouw, stijl en formele aspecten aandachtspunten. In de laatste fase maken leerlingen de definitieve tekst: ze verwerken de feedback op hun tekst en verzorgen de lay-out.

5. Beoordeling

De criteria waarop het definitieve product zal worden beoordeeld, worden besproken. De inhoud, de opbouw,

de stijl en de formele aspecten worden kwalitatief toegelicht en beoordeeld. Ook kunnen de presentatie en de samenwerking beoordeeld worden.

Een voorbeeld:

	Beginner	Kenner	Expert
<i>Inhoud</i>	De inhoud is in enkele gevallen goed afgestemd op de doelgroep voor wie het geschreven wordt.	De inhoud is vaak afgestemd op de doelgroep voor wie het geschreven wordt, maar niet altijd.	De inhoud is goed afgestemd op de doelgroep voor wie het geschreven wordt.
<i>Opbouw</i>	Het is een onsamenhangend geheel. De volgorde klopt niet en het is daarom moeilijk te lezen.	De samenhang is beter maar hier en daar klopt het nog niet helemaal. De volgorde zit goed in elkaar, maar sommige dingen hadden beter ergens anders bij gekund.	De samenhang is helemaal duidelijk. De volgorde klopt helemaal, het leest lekker weg.
<i>Stijl</i>	Er is vrijwel niet gelet op kleine stilistische zaken, zoals overbodige woordjes, afkortingen voluit schrijven, et cetera.	Er is soms niet gelet op kleine stilistische zaken, zoals overbodige woordjes, afkortingen voluit schrijven, et cetera.	Er is goed gelet op kleine stilistische zaken, zoals overbodige woordjes, afkortingen voluit schrijven, et cetera.
<i>Formele aspecten</i>	Veel spelfouten en slechtlopende zinnen. Te moeilijk taalgebruik.	Sommige woorden zijn verkeerd gespeld of verkeerd gebruikt. Hier en daar kloppen de zinnen niet helemaal.	Geen spelfouten en de zinnen en alinea's kloppen. Punten, komma's, hoofdletters, het klopt helemaal.
<i>Presentatie</i>	De presentatie is informatief.	De presentatie is informatief en stimulerend.	De presentatie is informatief, stimulerend en leidt bij anderen tot nieuwe vragen.
<i>Samenwerking</i>	Onduidelijk was, wie wat zou gaan doen. Er zijn geen afspraken gemaakt wanneer iets klaar moest zijn. Overleg was er nauwelijks of jullie konden het maar niet eens worden.	De taken konden beter verdeeld zijn. Nu waren er kinderen die meer deden dan de andere groepsleden. De afspraken over wie wat klaar moest hebben, waren onduidelijk. Het overleg binnen het team had beter gekund.	De taken waren goed verdeeld. Er was goed afgesproken wie wat en wanneer klaar zou hebben. Er werd op tijd en goed met elkaar overlegd.

Bron: Webkwestie "Het Heelal"

6. Afsluiting

Dit onderdeel van de webquest kan het best gerelateerd worden aan de fase van na het schrijven. Het kan hierbij gaan om de presentatie van het schrijfproduct of om publicatie in de meest ruime zin van het woord.

7. Leerkrachtonderdeel

Het leerkrachtonderdeel bevat voor het stellen aandachtspunten voor de hierboven beschreven onderdelen van de webquest. Gebruikmakend van de opbouw van een webquest kunnen die er als volgt uitzien, waarin per fase instructie volgt op specifieke stelaspecten:

Fases webquest voor wereldoriëntatie | Activiteiten + Instructie

<i>Inleiding</i>	<ul style="list-style-type: none"> Verkennen van het thema en activeren van voorkennis. Bespreken van de webquestopbouw.
<i>Opracht</i>	<ul style="list-style-type: none"> Functionele schrijfoopdracht met instructie op schrijfdoel, onderwerp, publiek en tekstkenmerken. Voorbeelden laten zien wat teksten doen voor verschillend publiek. Criteria voor inhoud, opbouw, stijl, spelling/interpunctie bespreken. Beoordelingscriteria benoemen.
<i>Informatiebronnen</i>	<ul style="list-style-type: none"> Uitleg en voorbeelden geven van hoe bronnen kunnen worden geraadpleegd en hoe selectie plaatsvindt.
<i>Handelingen/werkwijze</i>	<ul style="list-style-type: none"> Instructie geven bij het maken van een schrijfplan. Mogelijkheden van samenwerking tussen kinderen benutten.
<i>Beoordeling</i>	<ul style="list-style-type: none"> Bij de opdracht al duidelijk maken op welke schrijfonderdelen specifiek gelet wordt bij beoordeling.
<i>Afsluiting/afrondding</i>	<ul style="list-style-type: none"> Vooraf aangeven in welke vorm het geschrevene wordt gepresenteerd. Aanvullend kan een presentatieopdracht worden gegeven.

Conclusies

Waarom zouden wij zaakvakkenonderwijs nog strikt onderscheiden van stelonderwijs? Vanuit bovenstaande analyse is daar geen enkele reden voor. De kerndoelen over stellen kunnen prima geïntegreerd worden in de zaakvakken. Wel zal er in de opdrachten gelet moeten worden op de soorten schrijftaken, aangezien in de zaakvakken er een aantal onderbelicht kunnen blijven, met name het schrijven van fictie en poëzie. Ook zullen aan webquests leerkrachtinstructies toegevoegd moeten worden. Met het toevoegen van specifieke leerkrachtinstructies op schrijfaspecten kan de stel-/schrijflijn vanuit

een aparte taalmethode (grotendeels) worden overgeslagen. Dat daarnaast kennis van de opbouw van stellen en leerstoflijnen onontbeerlijk is, is bijna overbodig om te melden.

Te raadplegen sites:

www.webkwestie.nl
www.webquests.nl
www.webquest.aps.nl
www.webquest.kennisnet.nl
www.webquest.kennisnet.nl/info
<http://webquest.org>

Literatuur

- Bonset, H. & Hoogeveen, M. (2007). *Schrijven in het basisonderwijs: een inventarisatie van empirisch onderzoek in het perspectief van leerplanontwikkeling*. Enschede: SLO
- Droop, M., R. Damhuis & E. Segers (2006). WebQuests bieden houvast bij het zoeken van informatie op internet. *Vonk*, jrg/vol 36 (2), p 21-35.
- Franssen, H.M.B. & C. Aarnoutse (2003). Schrijfonderwijs in de praktijk. *Pedagogiek*, jrg. 23, nr. 3, p. 185-198.
- Hayes, J.R. en L.S. Flower (1980). Identifying the organization of writing process. In: Grag, L en E. Steinberg (eds) *Cognitive processes in writing*. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum.
- Klomp, F. (2009). 'Pimp de stelles! Naar effectievere lessen in schrijfvaardigheid.' In: *Taalspecialisten aan het werk. Een bundel artikelen geschreven in het kader van de opleiding voor taalspecialisten*. Enschede: SLO.
- Kouwenberg, B. & M. Hoogeveen (2007). *Denken met je vingers: schrijven in het verhalenatelier*. Leidschendam: Biblion.
- Meijvis, M. (2006). WebQuest, een speurtocht op het internet. *JSW*, jrg. 90, mei 2006.
- Pompert, B (2004). *Thema's en taal voor de bovenbouw*. Assen: Van Gorcum.
- Segers, E. & P. Blijleven. WebQuests en het maken van werkstukken. *JSW*, jrg. 89 nr. 2.
- Tomesen, M. & M. van Kleef (2005). *Strategisch lezen en schrijven met jonge kinderen. Prototypen voor lees- en schrijfonderwijs in betekenisvolle contexten*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Voorbeeld Webkwestie "Het heeal" groep 6, 7, 8 Aardrijkskunde, natuur, wereldverkenning.
- Joost van Berkel is werkzaam bij Marant, Adviseurs in leren en ontwikkeling.*